

MONUMENTALE EIKEN IN NEDERLAND

De afgelopen jaren is door het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw "De Dorschkamp" een inventarisatie uitgevoerd van uitzonderlijk goed ontwikkelde laan- en parkbomen in Nederland. De Botanische Tuinen van de Landbouwhogeschool ondersteunen dit project in taxonomisch opzicht.

Gezien de aandacht die in dit nummer aan eiken wordt gegeven, is een selectie gemaakt uit de eiken in het omvangrijke materiaal. Alleen soorten waarvan ons werkelijk zware bomen bekend zijn worden hier behandeld; het aantal gekweekte soorten is groter. De boomkwekerij zou gediend zijn bij het beschikbaar komen van vermeerderingsmateriaal van vele van de genoemde bomen, die getoond hebben zich gedurende lange tijd goed te ontwikkelen.

Quercus castaneifolia - Kaukasus, N-Perzië

De boom in het Cantonspark te Baarn is daar in 1922 geplant. De boom groeit zeer goed en is de zwaarste van deze soort, voor zover ons bekend.

Quercus cerris - Moseik, Turkse Eik - Z-Europa, Klein-Azië

Er zijn ongeveer 35 zeer zware exemplaren bekend. Representatieve bomen staan in Nijmegen (Voorstadslaanpark, aangelegd in 1866), hoogte 21.50 m, omvang 2.66 m, kroondoorsnede 14 m; Roermond (park Hattem, vermoedelijk de zwaarste boom) maten: 23 m hoog, 3.21 m omvang. Driebergen (Acacialaan) maten: 20 m hoog, 2.45 m stamomvang. Maastricht (stadspark) en in de Haarlemmerhout bij "Dreefzicht". De laatste boom is van een afwijkend type met puntige bladeren, zoals ook een boom op "De Dreijen" te Wageningen die vertoont. Een vrij jong exemplaar van de zeldzame cv. 'Laciniata' staat in Goes.

Quercus frainetto - Hongaarse Eik - Z-Italië, Balkan

In het arboretum Poort-Bulten, de Lutte, staat een forse boom met ruim 3 m stamomvang, 22 m hoogte en 17 m kroondiameter. Hij is geplant in 1927.

Quercus frainetto levert in ons land gewoonlijk geen eikels. Een boom die wel rijk draagt staat in Vught (Stadhuispark); deze boom groeit slecht. De boom op Trompenburg is veel beter en heeft al talrijke zaailingen voortgebracht.

Quercus imbricaria - ZO-Noord-Amerika

Deze eik is nogal schaars, toch vormt hij indrukwekkende bomen. Hij kiemt en groeit goed; aanbevolen (!).

* Botanische Tuinen, Landbouwhogeschool

** Rijksinstituut "De Dorschkamp"

De algemene begraafplaats in Hengelo bezit twee forse bomen, de grootste is 23 m hoog, 2.70 m omvang en 20 m kroondiameter. Ook de boom in Esbeek bij het landhuis "De Merel" op het landgoed "De Utrecht" is uitstekend ontwikkeld.

De laatste jaren zijn in 's-Graveland, Driebergen en ook elders fraaie exemplaren van deze soort gekapt.

Quercus × leana (*Q. imbricaria* × *Q. velutina*).

Een zeldzame boom, zeer fraai ontwikkeld in Enschede op het landgoed "Het Amelink". Dit exemplaar is geënt op *Q. robur*; hij verdient een boomchirurgische behandeling. De boom is 27 m hoog, 4.39 m in omvang en heeft een kroondoorsnede van 22 m. In Bostel staat voor "Huize Venrode", bij restaurant "De Ketting" een tweede reus van deze eik, maten: 25 m hoog, 3.39 m omtrek.

Q. × leana lijkt zeer veel op *Q. × heterophylla*, het dikke blad van *Q. × leana* is een goed kenmerk.

Quercus palustris - Moereseik - C. en NO-Noord-Amerika

Zware bomen staan in Apeldoorn (Oranjepark) en Denekamp (Singraven). De 17 bomen bij Kasteel Biljoen, Velp, zijn gemiddeld 34 m hoog en hebben een omvang van 2.60 m.

Ook elders komen goed ontwikkelde bomen voor, zoals in Oudenbosch langs de Bosschen-dijk.

Quercus petraea - Wintereik - Europa, Kaukasus

Uitzonderlijk zware exemplaren van de normale vorm zijn ons niet bekend, deze soort is weinig aangeplant. Goed ontwikkelde bomen staan in Ede bij het Oude Raadhuis en op "Belmonte".

Van cv. 'Mespilifolia' zijn meer reuzen bekend: Deventer (Rijsterborgherpark), Apeldoorn (Oranjepark), Driebergen (Sparrelaan), maten 28 m hoog, omtrek 2.70 m, kroondoorsnede 18 m en Ede (bij het Oude Raadhuis), maten: 23 m hoog, omtrek 3.12 m en kroondoorsnede 17 m.

De cv. 'Laciniata' staat, zeer goed ontwikkeld op een buitenplaats aan de Vecht bij Maarsse, Straatweg 33, afmetingen: 32 m hoog, 4.92 m omtrek.

Quercus pubescens - Donzige Eik - C. en Z-Europa, Klein-Azië

Zware bomen staan in het Vondelpark te Amsterdam (17 m hoog, 2.45 m omvang) en het Nierhovenpark te Nuth (die zwaarder is).

Quercus robur - Zomereik - Europa, Klein-Azië

De Zomereik telt vele zeer goede exemplaren; beroemd is de boom op Gooilust te 's-Graveland, 29.5 m hoog, 5.60 m omvang. Andere, soms nog zwaardere exemplaren zijn bekend van "Verwolde" te Laren (Gld.), 7.50 m omvang; "Tongeren" bij Epe, 5.10 m omvang; Tubbergen, 6.80 m omvang; Ruurlo; Twickel, omvang 7 m, hol; Weerselo 5.40 m omvang. *Quercus robur* f. *fastigiata* is het grootst in Nijmegen (Kronenburgerpad) en Aalbeek (voor huize "Stella Maris"), 25 m hoog, 2.80 m omvang en 9 m kroondiameter. Een aantal klonen van deze vorm is besproken in Tuin en Landschap 1980 nr. 11 p. 22-23.

Op de begraafplaats van Meteren is van *Quercus robur* 'Pendula' een boom van 15 m te zien met een stamomvang van 2.30 m. Aan het Frederik van Eedenplein in Eindhoven staat een fors exemplaar dat geplant is in 1895.

Witbonte zomereiken zijn schaars. Sommige groeien slecht en zijn nauwelijks bont, zoals in de Lutte en Haarzuilens. Andere groeien zo goed als de soort en zijn goed bont, zoals in Maartensdijk op de buitenplaats Rustenburg. De boom in het Rijsterborgherpark te Deventer is fors maar kleurt minder goed; een dergelijke boom staat in Helmond, Kasteelpark.

Quercus rubra - Amerikaanse Eik - O.Noord-Amerika

Dit is de Eik waarvan de meeste zware exemplaren bekend zijn; een opsomming lijkt niet zinvol. De boom in Ede met sterk gevoorde stam, en die op de Eikenhorst bij Esch, omvang ruim 4 m, zijn goede voorbeelden.

Quercus × turneri 'Pseudoturneri'

Zeer indrukwekkend, maar toch eerder struik- dan boomvormig groeiend zoals bij deze boom gebruikelijk, is het exemplaar in Zevenaar (Landgoed van Jonkheer van Nispen tot Zevenaar), 15 m hoog, 1.98 m omvang.

Hiermee zijn de echt monumentale eiken behandeld, waarmee niet gezegd is dat er niet meer mooie bomen zijn. Tot de categorie "de grootste van de soort" behoren:

Quercus bicolor	- Driebergen (Sparrelaan), 22.5 m hoog, 1.38 m omvang, 14 m kroondiameter; Westzeedijk, Rotterdam.
Quercus canariensis	- Trompenburg, Rotterdam; Belmonte.
Quercus coccinea	- Doetinchem, bij Huize 't Veldhoen, 23 m hoog, 3.18 m omvang en 18 m kroondiameter; Vught, bij psychiatrische inrichting.
Quercus dentata	- Von Gimborn arboretum, Doorn, 14 m hoog, 1.30 m omvang en 8 m kroondiameter.
Quercus falcata	- Landgoed Weldam bij Goor, twee bomen in slechte staat; een kleine maar fraaie boom staat op Trompenburg.
Quercus glandulifera	- De Dreijen, Wageningen, geplant in 1946, 8 m hoog, 95 cm omvang.
Quercus × heterophylla	- Poort-Bulten, de Lutte.
Quercus × hispanica 'Lucombeana'	- Poort-Bulten, de Lutte.
Quercus ilex	- Belmonte en Trompenburg; beide struiken.
Quercus libani	- Von Gimborn arboretum; Gooilust, 's-Graveland, 14 m hoog, 1.40 m omvang en 14 m kroondiameter.
Quercus macranthera	- Wilhelminapark, Utrecht, 20 m hoog, 2.07 m omvang en 14 m kroondiameter.
Quercus macrocarpa	- Von Gimborn arboretum, Doorn, 14 m hoog, 1.02 m omvang en 8 m kroondiameter.
Quercus petraea 'Cochleata'	- Oosterbeek, bij conferentieoord Pietersberg.
Quercus pyrenaica	- Zevenaar, een boom zonder doorgaande spil.
Quercus phellos	- Almelo, Ten Kate park.
Quercus robur 'Cucullata'	- Landgoed Zegenwerp, St. Michielsgestel.
Quercus robur 'Cupressoides'	- Ede, "Op den Berg".
Quercus robur 'Fastigiata Cucullata'	- Bergen op Zoom.
Quercus robur 'Pectinata'	- De Dreijen, Wageningen.
Quercus robur 'Purpurascens'	- Het Amelink, Enschede.

Quercus robur 'Salicifolia'

- Ede, bij het Oude Raadhuis, maten: 15 m hoog en 1.75 m omvang. Een aantal forse bomen in Nederland van deze cultivar (is het wel een Zomereik?) is in 1972-73 bij de entplaats afgebroken.

Quercus × schocheana

- Hilversum, aan de Noorderweg bij N.S. station, 15 m hoog, 1.37 m omvang en 13 m kroondiameter.

Quercus variabilis

- Gooilust, 's-Graveland, 17 m hoog, omtrek 1.10 m, de boom is zeer slecht.

Quercus velutina

- Driebergen aan de Sparrelaan, 22.5 m hoog, 2.11 m omvang en 15 m kroondiameter.
Een aantal forse bomen van deze soort is de laatste jaren bezweken ten gevolge van schimmelaantasting aan de voet van de stam.

Quercus velutina 'Magnifica'

- Venlo, 18 m hoog, 1.92 m omvang en 15 m kroondiameter.

EIKENCOLLECTIES IN NEDERLAND

Bij het doorlopen van de standplaatsen van de behandelde eiken keren een aantal namen steeds terug.

De Sparrelaan in Driebergen ligt op het terrein van het landgoed de Beukenhorst, dat nog wel bestaat maar grotendeels is verkaveld. Veel van het moois dat er stond is gekapt, maar er is nog heel wat te zien aan zware eiken en andere bomen. Zo is er een *Cornus controversa* van 1.50 m stamomvang.

In Ede loont het de moeite bij het Oude Raadhuis de eiken te bezoeken.

Arboretum Poort-Bulten, de Lutte, is aangelegd in 1917. De eikenverzameling is zeer interessant. De laatste jaren is het arboretum opgeknapt, de verdere ontwikkeling is ter hand genomen.

Het Von Gimborn arboretum in Doorn is zeer rijk, ook aan eiken. Herstel en ontwikkeling van deze verzameling zijn in volle gang.

Arboretum Trompenburg in Rotterdam heeft de rijkste eikencollectie. De meeste bomen zijn nog vrij jong, zodat de naam Trompenburg in dit artikel niet veel voorkomt, wat dus niets zegt over de kwaliteit van het bestand.

Het Zuiderpark in 's-Gravenhage huisvest tal van interessante eiken, dank zij de introducties van S.G.A. Doorenbos. Ook hier geldt dat de bomen te jong zijn om door te dringen in de categorie "zwaarste van de soort".

"Gooilust" te 's-Graveland heeft een interessante collectie; helaas is de conditie van sommige bomen minder goed, enkele zijn gekapt.

De Botanische Tuinen van de Landbouwhogeschool, De Dreijen en Belmonte, bieden een goed overzicht van het eikensortiment. Vooral de bomen op De Dreijen, deels geplant rond 1900, beginnen wat formaat te krijgen.